

★ Andra pris!

Dansen

EN MÖJLIG VÄG TILL JÄMSTÄLLDHET

Kjolen är en laddad symbol för kvinnlighet och så gott som tabu för pojkar/män. Att visa att man kan bryta med detta och vidga möjligheterna till fantasi och lust för barnen i dansen är det gemensamma hos förskolorna som fick andra pris i jämställdhetstävlingen Genomtänkt genustänk.

TEXT: KRISTINA HENKEL

Det händer med jämna mellanrum att jag i mitt arbete med jämställdhet träffar personal i förskolor som menar att de inte har något problem med ojämställdhet eftersom deras flickor är så tuffa och tar för sig. Många arbetar också med att just stärka tjejer så att de kan ta mer plats.

Det är lätt hänt att fokusera på flickorna i arbetet med jämställdhet eftersom det är lättare att förändra och bredda flickors genusram jämfört med pojkarnas. Vem har inte hört talas om pojkflickorna, de tuffa tjejerna som kräver sin rätt och plats och leker med killarna. Hur många har hört talas om dess motsats, flickpojken? Ordet finns inte ens. Pojkar som närmar sig de egenskaper vi traditionellt ansett vara feminina får höra att de är lite egna, känsliga, veka eller försiktiga. Senare dyker ord som fjolla och böj upp, vanliga skällsord i skolan.

Det blir tydligt att jämställdhet är okej, men bara till en viss gräns. Gränsen brukar gå vid pojkar i klänning. För många, speciellt för pappor, är det skräckbilden av jämställdhet.

Klänningen står som symbol för det feminina. Att som pojke eller man närma sig det som anses feminint tycks vara det värsta en kille kan göra. Det handlar om makt och att gå neråt i hierarkin eftersom det som anses vara feminint länge

har värderats lägre än det som ansetts vara maskulint.

Att vara man och bära klänning är nästintill tabu i Sverige. Det kopplas av många ihop med homosexualitet. Men klänning eller kjol har inget med förväntad sexualitet att göra. Homosexuella män går inte nödvändigtvis i klänningar och långt ifrån alla heterosexuella kvinnor gillar att ha på sig klänning.

I idén om vad som ”är” flickigt och pojkgigt finns också en idé om vem du ska bli kär i. Flickor förväntas bli kära i pojkar och pojkar i flickor, de förväntas bli heterosexuella. Det brukar kallas för att det finns en heteronorm.

Eftersom många tänker att det manliga och det kvinnliga kompletterar varandra och tillsammans bildar en helhet är det lätt hänt att jämställdhet blir en fråga om antal och representation. Vi tänker oss att om bara lika många män som kvinnor skulle arbeta i förskolan så skulle den bli jämställd. Men många män som arbetar i förskolan har berättat att deras roll har blivit att tillföra det ”manliga”, det vill säga spela fotboll, innebandy och snickra - på samma sätt som många kvinnor som arbetar i mansdominerade yrkes-

områden berättar att de får vara representanter för sitt kön och förväntas tillföra det ”kvinnlige”.

Representation är viktigt och ett första steg för jämställdhet. Men vi

Genusram = Idéer om vad som anses vara acceptabelt och förväntat beteende för flickor/kvinnor och pojkar/män.

Heteronormen säger att flickor blir kära i pojkar och tvärt om. Men så är det inte alltid och för barn betyder kärlek att man tycker väldigt mycket om någon. Alla barn ska få möta respekt för sin kärlek, oberoende av kön.

Foto: Mostphotos

måste också gå vidare och titta på innehållet – hur manligt och kvinnligt kan och får gestaltas. Idén om heteronormen, och det faktum att det feminina värderas lägre än det maskulina, försvårar arbetet med att bredda och förändra genusramen för pojkar. Och därmed förhindrar det verklig jämställdhet. För att vi ska kunna arbeta med jämställdhet för alla barn, även pojkar, krävs därför att vi *sätter luppen även på heteronormen*.

DANSKJOLAR

Förskolan Svarta Grisen i Stockholm och Förskoleenheten Armbandet och Kättsätter i Norrköping är två förskolor som arbetat mycket med detta och därför vann de delat andra pris i tävlingen *Genomtänkt*

Andra pris!

Svarta Grisen i Stockholm

Armbandet och Kättsätter i Norrköping

Motivering: Dessa förskolor närmar sig ett svårt och laddat område där man ofta möter på stopp i arbetet med jämställdhet och genus; att ge pojkar tillgång till attribut och uttryck som traditionellt ansetts vara feminina. Kjolen som ett plagg för alla barn och dansen som en möjlighet att få prova nya roller och uttrycksätt.

Svarta Grisen har danskjolar av tyll som alla barn använder i dansen.

Förskolorna Armbandet och Kättsätter i Norrköping har introducerat termerna förare och följare i pardansen. Alla barn kan vara både det ena och andra, oberoende av kön.

Genustänk. Gemensamt för de båda förskolorna är att de har närmat sig problematiken med heteronomen med hjälp av dansen.

I *Förskolan Svarta Grisen* har alla barn på sig fantastiska kjolar i tyll i många färger och med olika mönster. Det är förskolans danskjolar som barnen, både flickor och pojkar, med stor glädje har på sig när de dansar.

Idén till att göra danskjolar fick förskolans pedagoger när de i ord och handling skulle sätta igång sitt jämställdhetsarbete. De märkte snabbt att lekmaterial är oerhört normgivande och därför ett bra verktyg i arbetet med jämställdhet. Med utklädningskläderna blev det tydligt att de både i färg och form signalerade förutbestämda könsroller, berättar förskolechefen Malin Albertsson.

–Det vi gjorde var att sätta oss ner och prata om vad vi ville att kläderna skulle vara till för, vilken funktion de skulle ha och hur de kunde bli mer könsneutrala.

FYLLA MED NYTT INNEHÅLL

Malin beskriver dansen som en lek som de allra yngsta ofta har med sig hemifrån. Lusten att röra på sig, njuta av musik och att få vara i en grupp utan prestation och oavsett ålder är härligt för barnen. Pedagogerna såg att barnen tog med sig utklädningskläder och förvandlade dem till något nytt i dansen.

–Därför sydde vi med hjälp av föräldrarna upp fantasifulla kjolar som räcker till alla barn och vi funderade kring hur vi kunde ladda kjolorna med status och hur vi skulle inspirera barnen att använda dem.

Diskussionen handlade mycket om upplevelsen att ha kjol på sig, berättar hon. Att snurra så att kjolen står rakt ut ger en fascination som handlar om fysik. Det ger ungefär samma känsla som att springa med en mantel. Även mantlar i olika material syddes upp.

Genom att det fanns kjolar och mantlar så att det räckte till alla barn kunde de få tillgång till plaggen på ett helt annat sätt än tidigare. Plaggen kunde ock-

Ur boken "Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2" av Kristina Henkel och Marie Tomicic.
Bild: Emili Svensson

så avdramatiseras som könsstereotypa och istället fyllas med nytt fantasifullt innehåll.

Danskjolorna uppmuntrar till handling istället för att, som många kläder, knyts till utseende och karaktär. När barnen sedan stiger ur dansen är kjolorna ett material laddat med lust och förvandling så de använder dem gärna i annan lek också.

–Vi ser tillexempel barn i kjol streta med en docksulky som lastats full med klossar och lego. Då är det sopbilar som ska tippa allt på soptippen. Barnen tar med sig det öppna sättet att se på olika material in i sina andra lekar.

Malin Albertsson förklarar att föräldrarna genomgående har varit positiva till danskjolorna och hon

Armbandets och Kättsätters danslekar:

Förare och följare Barn och vuxna ställer sig i två ringar. I den yttre ringen står de som ska leda och föra och i den inre de som följer. Musiken går igång och alla dansar runt i sina ringar. När musiken tystnar bjuder barn och vuxna i den yttre ringen upp de som står mittemot i den inre ringen, musiken går igång och pardansen tar vid. (Se sidan 30) När musiken sen tystnar stannar alla upp, tackar för dansen och tar tag i sin ring igen och dansar runt ända tills nästa gång musiken tystnar och det är dags att bjuda upp igen.

Det flög en fjärl och *En bonde i vår by* ... är två danslekar som öppnar upp för att man får blir kär och gifta sig med vem man vill. I den ena leken, *Det flög en fjärl genom grinden*, kan fjärlen ta en make eller maka utifrån eget val. På samma sätt gör förskolan med den klassiska leken *En bonde i vår by*. Där kan bonden välja en man eller en fru, båda är lika självklara alternativ som personalen uppmuntrar.

tror att det beror på att det finns en öppen kommunikation där pedagogerna tydligt förklarar syftet med kjolarna och hur de arbetar med jämställdhet i förskolan Svarta Grisen.

FÖRA OCH FÖLJA

Att få vara subjekt, en handlande och kännande person, är en del i arbetet med jämställdhet. En annan viktig del är att låta alla barn få prova och öva på att följa. Att vara passiv eller aktivt är något som är starkt könskodat. Detta arbetar förskoleenheten Armband och Kättsätter med i sin dans där alla får öva på att både föra och att följa.

Förskolechefen Ann-Kristin Källström-Sundgren berättar att hon fick idén från en tävlingsdansare. Både han och hans söner var framgångsrika dansare och hemligheten var att de kunde både föra och följa.

–Hur kul är det att stå i ett hörn och vänta på att bli uppbjuden, eller att alltid vara den som måste ta initiativet, frågar hon.

Tanken med att låta alla barn prova på att både följa och föra är att de ska få utveckla sitt danskunnande, men även att skapa lika villkor för alla barn. Eftersom pojkar i dansleken kommer att dansa med andra pojkar, flickor med flickor och flickor med pojkar och tvärt om, är det även ett sätt att motverka heteronormen.

–De flesta barn idag får en uppfostran som entydigt berättar att det rätta är att vara och leva heterosexuellt. Det är viktigt att berätta för barnen att det finns olika sätt att leva på, anser Ann-Kristin.

–Barnen bär på de fördomar vi ger dem och är så öppna vi tillåter dem att vara! Det är viktigt att ha modet att berätta om olikheter. Därför pratar vi både om hetero- och homosexuella och även om transexuella. Alla är vi människor och har rätt till ett kärleksfullt liv.

Barn förstår och lär sig snabbt att det inte är accepterat att känna kärlek till någon av samma kön. Det leder till känslor av skam och skuld om de blir kära i någon av ”fel” kön, så ska det givetvis inte vara, fortsätter Ann-Kristin. Många ungdomar vågar inte berätta för sin familj om sin kärlek bara för att personen de är kära i har ”fel” kön. En del blir så deprimerade att de tar sitt liv för att de inte passar in.

SJÄLVKLARHETER

Det är viktigt med ett öppet förhållningssätt och att vara tydlig och visa att det är självklart att pojkar har klänning såväl som att flickor springer runt och pangar, menar Marie Qvarfordt Kronqvist, som arbetar i förskolan Armband.

–Det är barn vi arbetar med och därför ska vi inte

Så kan man arbeta inkluderande

- Synliggör och bejaka olika familjekonstellationer. Berätta att familjer kan se ut på många olika sätt och att alla är kärleksfamiljer. Det finns singelfamiljer, adoptivfamiljer, kärnfamiljer, flerkärnsfamiljer, regnbågsfamiljer.
- Lyft fram i många olika sammanhang att flickor kan vara kära i flickor och att pojkar kan vara kära i pojkar
- Lyft fram många vänskapsförebilder där pojkar och flickor är vänner. Utgå inte från att flickor helst leker med andra flickor och pojkar med pojkar.
- Benämna alla barn med deras namn, istället för att säga tjejer, flickor, killar eller pojkar.
- Skriv förälder istället för mamma respektive pappa på blanketter, i hallen på anslag och barnens hyllor med familjetråd eller fotografier m.m.
- Låt barn själva få sätta ord på sin kärlek och var öppen för att barns kärlek kan vara till kompisar, en morfar eller en hamster.

poängtera deras kön ”*sluta nu grabbar*” eller ”*va fint ni ritar tjejer*”. Istället så säger vi alltid alla barns namn.

Hon berättar också att de i förskolan pratar med barnen om att det finns *människofärger*, inte kill- eller tjejfärger. På samma sätt säger de att det finns människoleksaker istället för kill- och tjejleksaker. Sadjad Azari berättar att när en pojke vill vara mamma i leken så uppmuntrar han som pedagog det och på så vis blir det en självklarhet för barnen.

–Barn är så självklara, instämmer Marie. De tänker inte att det skulle vara något konstigt i att Kalle är kär i Pelle. För dem betyder kärlek att man tycker väldigt mycket om någon. Lika mycket som Lisa och Jocke eller Karin och Stina gör.

Det är viktigt, förklarar hon, att vi pedagoger är lika självklara som barnen, så att ingen blir generad eller får anledning att tro att deras kärlek är mindre värd eller konstig.

HBT i Sverige

1800-talet Dök orden homosexuell och heterosexuell upp

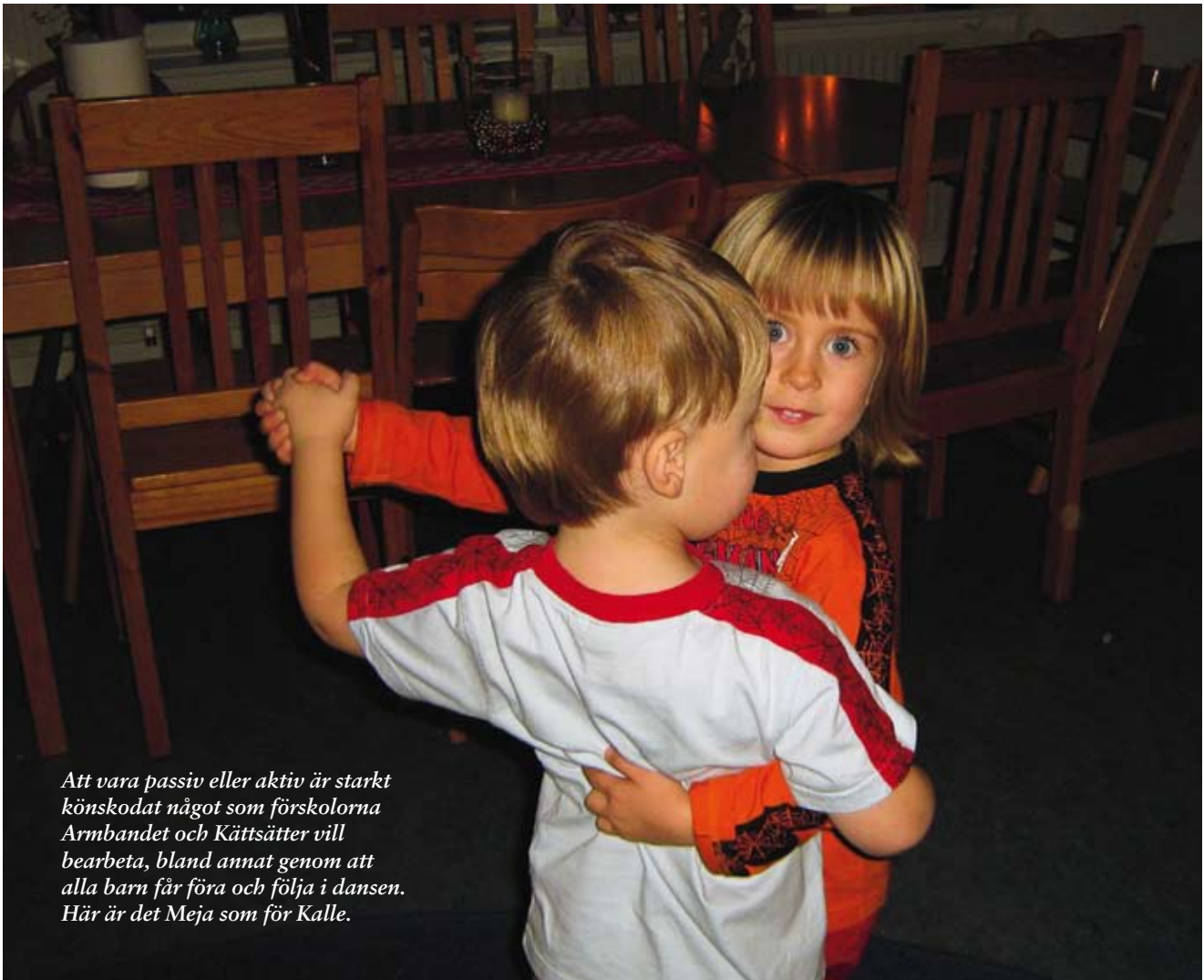
1944 Avkriminaliseras homosexualitet

1979 Avskaffade socialstyrelsen homosexualitet som sjukdom

2005 Fick lesbiska rätt att inseminera

2008 Anmäls 700 hatbrott mot homosexuella

2009 Alla människor får gifta sig oavsett vem de är kära i

Att vara passiv eller aktiv är starkt könskodat något som förskolorna Armbandet och Kättsätter vill bearbeta, bland annat genom att alla barn får föra och följa i dansen. Här är det Meja som för Kalle.

–Om något barn säger att två killar inte kan vara kära är vi väldigt noga med att alltid ta den diskussionen med barnen direkt. Det är viktigt att alltid hålla diskussionen kring genusfrågor levande med barnen så att de växer upp och vågar ifrågasätta rådande normer i samhället.

DU ÄR FÖREBILD

Pedagogerna i förskolorna Svarta Grisen, Armbandet och Kättsätter är väldigt medvetna om att de är viktiga förebilder för barnen. Det märks på deras sätt att inte bara uppmuntra barnen i deras egen fantasi utan även fylla på med ny kunskap och modet att aktivt ifrågasätta gamla invanda normer kring flickigt och pojkit. Jämställdhet handlar inte bara om bemötande utan det är även ett kunskapsområde som hålls levande genom vardaglig diskussion med barnen.

Alla bär vi på förebilder, någon vuxen som sa något när vi var små, något som har stannat kvar i minnet och hjärtat. Som pedagog i förskolan är det viktigt att komma ihåg att du kan göra skillnad. I ditt arbete kan du vara en viktig förebild för många barn.

Tänk bara på den lilla pojke som för första gången blir kär och känner hur det pirrar i magen. Om det då finns någon vuxen i pojken omgivning – kanske du – som har berättat att pojkar kan vara kära i andra pojkar eller kära i flickor, kan det betyda så mycket för det här barnet. Istället för att känna skam över att vara kär i någon av samma kön kan den här pojken få ha kvar sitt pirr i magen och den härliga kärleks känslan. ■

Kristina Henkel är statsvetare med inriktning genus och arbetar som jämställdhetskonsult med praktisk jämställdhetsutbildning för förskola och skola. Hon har skrivit böckerna *En jämställd förskola*, 2006, och tillsammans med Marie Tomacic *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2*, 2009. www.jamstallt.se

